

O Ğ L A K K L A S İ K L E R İ
Ö Z E L S E R İ

M. TURHAN
TAN

CENGİZ
HAN

CENGİZ HAN

Savaş kızıymış, iki ordu boğaz boğaza gelmişti. Uzun mızraklar, keskin kargılar artık işlemiyordu. Eğri kılıçlar, güçlü bileklerde birer şimşek olup eritecek can arıyordu. Kaynamış gönden yapılma hafif zırhlar değil, “koyak” denilen demir ağ zırhlar bile bu şimşeklerin alevine dayanamıyor, her geçen dakikada birçok insan sessizce can verip toprağa uzanıyordu. Atlar, taşıdıkları cenk erleri kadar heyecanlı görünen atlar, bu düşüp ölen insanları çiğniyor, tanınmaz bir kılığa sokuyordu.

Altaysu Çayı, sanki doya doya kan içmek istiyormuş gibi akışını yavaşlatmış, savaşa doğru dudaklarını uzatmıştı. Onun iki kıyısı, uzaktan, susamış açık bir ağzı andırıyordu. Berideki orman, bir felakete acıyıp da dua için kollarını göğe kaldıran bir insan yığınınına benziyor, o kadar canlı görünüyordu.

Sarı saçlı, şehla bakışlı, beyaz tenli bir genç, bu ölüm pazarının sağ kenarında, can alıp can verenleri seyre dalmıştı. İki elini, koyun postu mantosunun koynuna sokmuş, uzunca bıyıklarını titizlene titizlene çiğneyerek âdetâ manzarayı emiyordu.

Bir aralık gözlerini geriye, Altaysu kıyılarına çevirdi, hayli uzak bir noktada kümelenen çadırlara baktı.

Bunlar, bu çadırlar, birer iri siyah gölge gibi görünüyor, savaş yerlerinden epeyce geri buldukları için ne oldukları bir bakışta anlaşılamıyordu. Ama şehla bakışlı genç, o gölgeler arasında bir şeyler, haz ve heyecan veren bir şeyler görmüş olacak ki, gülümsedi, yanı başında duran yarı çıplak bir adama döndü, “Ulu Gökçe!” dedi, “anam bugün sevinecek!”

Sesini biraz yavaşlatarak ekledi, “Börte Foçin de!..”

Yarı çıplak adam, şehla bakışlı gencin yüzüne bakmadan mırıldandı. “Her işin sonunu Tanrı bilir. Hele dur, sabırsız olma!”

Gencin yüzü ekşidi, kaşları çatıldı, sert sert söylendi. “Görünen köye kılavuz istemez. Bizim kurtların nasıl saldırdığını görmüyor musun?”

Adam gene kayıtsız cevap verdi. “Dedim ya, sonuna bak.”

“Başı iyi giden savaşın sonu da iyi olur. Gün doğarken sağa bakıp gök kurt, sola bakıp ak kaplan gören sendin, ‘bugün yapılacak savaşta uğur vardır’ diyen sendin. Moğol yavrularının, Konkratların, Konkmarların yay üstüne nasıl atıldıklarını da işte görüyorsun. Naymanlar sallanıyor, Merkitler karışıyor. Oyratlar kaçmaya davranıyor. Tanrı, bütün bu iyi görünüşleri kötüye mi çevirecek?”

Çıplak adam, işitmiyor gibi davrandı, bir şey söylemedi. Belki de söylenen sözleri duymamıştı. Çünkü uzun, pek uzun ve o nisbette de kirli saçlarının gölgelediği açık mavi gözleri ufkun çok uzak bir köşesindeki bulut parçasına dikilmişti, tunç bir levhayı andıran yüzünde de derin bir endişe dolaşıyordu.

Şehla bakışlı genç, kirli saçlı ve yarı çıplak adamın bir bulut parçasıyla meşgul olduğunu ne görüyor ne seziyordu. Sözlerinin karşılıksız kaldığını görünce gözlerini

gene savaş sahnesine çevirmiş, gene bıyıklarını kemirmeye girişmişti.

Sahne, o kanlı sahne bu genci heyecanlı bir sevinç içinde bırakacak safhalar taşıyordu. Kendi şerefini, kendi adını ve kendi bayrağını yükseltmek için bu ölüm pazarına koşup gelmiş olan şu Konkmarlar, şu Konktratlar, şu Moğollar, o şerefi, o adı, o bayrağı çamura bulamak azmiyle aynı pazarda can verip can alan Naymanları, Oyratları, Merkitleri fena hâlde hırpalıyorlardı. Çıplak adama söylediği gibi görünen köye kılavuz istemezdi. Zafer, kendi ordusuna kollarını açmıştı, biraz sonra öbür tarafın darmadağın olması muhakkak görünüyordu.

Sarışın genç, bu görünüşün sevinciyle döndü, dilsiz bir yoldaş gibi başboş arkasında duran atının alnını okşadı, “Akkaş!” dedi, “bekle! Düşmanların topu birden sinlerine [mezarlarına] yuvarlanıyor. Sen artık onların yurdunda da kişneyeceksin, su içip otlayacaksın!..”

Başını gene gerilere, birer kara benek gibi görünen çadırlara doğru çevirdi, kendi kendine mırıldandı. “Anam, bugünkü kazancımdan böbürlenecek, benim babamdan üstün cenk eri olduğuma inanacak, güzel Börte Foçin de kocasını yüz kat daha fazla sevecek!..”

Ordu ağırlıklarının bulunduğu tarafa gözlerini dikip anasını ve karısını düşünürken, çıplak adam da ufuktaki kara bulut parçasının, bez üstüne düşen yağ katresi gibi, şaşırtıcı bir hızla genişleyip büyümesini seyrediyordu. Filhakika, o minimini bulut, sanki durmadan doğuruyormuş gibi, kısa bir zaman içinde ufkun doğu yakasını kaplamış ve o noktada kara, kapkara bir dağ silsilesi yaratmıştı.

Bu kara dağ kümesi yürüyor, işgal ettiği yerden gökyüzünün mavi düzlüğüne doğru akıyordu. Onun akışı da,

doğuşu gibi efsunlu bir şeydi. Çünkü her ilerleyen parçanın yerini gene yeni bir küme tutuyordu. Böylece güneş örtülmüş, hava kararmış, savaş yerinde bir gece esmerliği peyda olmuştu.

Şimdi şehla bakışlı genç de, çıplak adam gibi gözlerini göğeye dikmiş, kara bulutların, iri birer dalga gibi birbirlerini kovalayışına bakıyordu. Savaşanlar, esmer bir örtüyle sarıldıklarından habersiz gibi görünüyor, gene boğaz boğaza gelip duruyorlardı. Belki o yarı karanlık içinde oynak ve kıvrak birer ışık huzmesini andıran kılıç pırıldayışlarından şevke geliyorlardı.

Sarışın genç ve çıplak adam, bir aralık gözlerini gökten çevirdiler, birbirleriyle bakıştılar. Gencin göz bebeklerinde, “Ne umuyorsun?” diyen heyecanlı bir soru, çıplak adamın bakışında endişeler haber veren bir yangın vardı.

Genç, o yanan bakıştan titizlendi. “Yağmur, değil mi, Ulu Gökçe?”

“Yıkım Temuçin, yıkım. Bu bulutlardan bize uğursuzluk dökülecek!”

“Ağzını iyiye aç Gökçe. Kılıç, yağmurdan ıslanmaz. Yersularımız da bizi boşlamaz.”*

“Tanrı, boy civilerinden de uludur. İşte bulutlarla son sözünü söylüyor.”**

Adının Temuçin olduğunu öğrendiğimiz sarışın genç, bir şeyler söylemek isterken müthiş bir gürültü koptu,

* Eski Türklerde Tanrılar toplumsal grupların simgeleriydi. Bunlara “Yersu” denilirdi.

** “Civi” ya da “Çiği” her kabilenin özel Tanrı’sının adıdır. İki kabilenin savaşacakları günden önceki gece, civiler boy ölçüşür ve hangisi kazanırsa yapılacak savaşta zaferin de onun himaye ettiği kabileye nasip olduğuna inanılırdı.

sanki demirden dağlar birbiriyle çarpışıyormuş gibi korkunç bir gürültü!..

Yüzü bembeyaz kesilen Temuçin, titrek dudaklarını güçlükle açtı, kekeledi. “Gök gürlüyor!..”

Bu iki kelimeyi, yanı başındaki çıplak adama söylemişti, ya da söylemek istemişti. Ama adam yerinde yoktu. Bulutların ilk kopardığı gürültüyü işitir işitmez bir pire çevikliğiyle atın üzerine sıçramış geriye doğru savuşmuştu.

Zavallı Temuçin, kulak zarlarını patlatacak kadar şiddetle devam edip giden gök gürlmelerinden duyduğu iç acısı arasında bu kaçıışı ve kendi hayvanının da kaçırılışını sezememişti. Ama ağzından bir zerre teselli beklediği çıplak adamı yanında göremeyince belinledi, “Korkak!” dedi, “kaçıyor, hem de atımı çalarak kaçıyor!”

Şimdi gözlerini savaş yerine çeviriyordu. Ama çekinecek, halecanlara kapılarak! Çünkü şu dinmeyen, tükenmeyen gök gürültüsünden savaşa da uğursuzluk bulaştığını seziyordu. Ulu Gökçe'nin dediği gibi Tanrı, asıl Tanrı, son sözünü bu korkunç velveyle söylemişse, savaşın istikameti değişmişse, galipler ansızın mağlup durumuna düşmüşse ne yapacaktı!

Temuçin'in nemli gözlerinde kısacık bir an, anası ve karısı titredi, sonra o nemler kurudu, gözler bütün keskinliğiyle savaş sahnesi üzerinde dolaştı: Felaket!.. Zafer perisini kucaklamak üzere bulunan cesur ordunun sağ yanı boştu, bir fırka düşman, bu boşluğa doğru koşarak orduyu çevirmeye çalışıyordu.

Temuçin, bir an içinde durumu kavradı, sağ cenahta çarpışan Moğol oruğunun gök gürlmesini duyar duymaz savaştan el çektiğini, dinsel bir geleneğe uyup suya girdiğini anladı.

Gerçekten, Moğollar, bu münasebetsizliği yapmışlardı. Gökten dökülecek uğursuzluklardan güya korunmak için Altaysu Çayı'na dalmışlardı. Onlar, böyle bir durumda savaş, zafer, yurt ve ceza düşünemeyecek kadar cahil adamlardı. Babalarından, dedelerinden kalma bir imanla, gök gürlerken suya girmenin mutlaka gerektiğine inanıyorlardı. Bu yüzden, iki adım önlerinde bulunan zafer perisinin tebessümünü önemsememişler, başbuğları Temuçin'in kendilerini cezalandırabileceği ihtimalini düşünmemişler ve ilk gök gürültüsü kulaklarına çarpar çarpmaz kılıçlarını atarak ve birbirini çiğneyerek suya koşmuşlar, atlarının üstünde nehrin içine sıralanmışlardı!*

Temuçin, ne şaşmanın ne de kızmanın yararı olmadığını anladı, çarçabuk kendine bir yol çizdi: Savaşa atılmak!.. Alageyiğin alageyik torunu, Yesügey'in oğlu için yapılacak başka bir şey de olamazdı. Eğer o da, şu suya giren ötsüzler gibi ortadan çekilirse, evliyalık tasladığı hâlde at çalıp savuşan Ulu Gökçe gibi kaçarsa, anası mutlaka yüzüne tükürecekti. Güzel karısı mutlaka yatağını ayıracaktı, bütün Türk orukları arasında maskara olacaktı.

O hâlde henüz boğuşan askerlerinin başına geçmesi, sonuna kadar vuruşması gerekiyordu. Temuçin, gözlerini kapayıp açıncaya kadar, bunları düşündü ve uzun etekli koyun postu mantosunu bir tarafa attı, kılıcını çekti, "Dayanın kurtlarım, ben geliyorum!" narasıyla ileri atıldı.

Bu hamle nihayet mertçe bir atılıştı, boşa giden bir cesur adımdı. Çünkü suya giren Moğol takımının açtığı

* Cengiz'in daha sonra düzenlediği yasaya, "gök gürlerken suya girmek yasaktır" diye bir madde koyması, işte bu savaşın yüreğinde bıraktığı elemdendir. Büyük cihangir, ömrü boyunca bu rezaleti unutamamıştır.

gedik, iri ve yiyici bir yara gibi ordunun bir yanını harabeye çevirmişti, bir değil, yüz Temuçin bu yarayı kapayamaz, durumu düzeltemezdi.

Bununla beraber Temuçin, düşmanlara bile parmak ısırtacak kadar yiğitlik gösterdi. Dört tarafa atıldı, insan kılığına girmiş bir ecel gibi boyuna ölüm saçtı. Onun gözüne ilişen, önüne düşen düşman, ne boyda ve ne kuvvette olursa olsun, mutlaka ölüyordu.

Ama gök gürültüsü biçiminde konuşan Tanrı, biraz önce Temuçin'in bayrağına doğru ağın zafer yıldızını şimdi beri tarafın başına çevirmişti. Temuçin'in elinde kandan ter döken kılıç, Tanrı'nın yaptığını bozamayacak kadar cılızdı!

Şehla bakışlı genç kumandan, belki böyle düşünmüyor, kılıcının amansız işleyişiyle Tanrı'yı da utandıracığını, elden kaçmış görünen galibiyeti yeni baştan yakalayacağını umuyordu. Oysa beri tarafta düşmanın çevirdiği çember, gittikçe sıklaşıyordu. Belki bir saat sonra Temuçin de, savaş yerini hâlâ bırakmayan Konkratlarla Konkralar da ağa düşmüş balık sürüsü hâline gireceklerdi.

İşte bu sırada yirmi beş yaşlarında bir genç, yaya savaşarak atlılara ölüm dağıtan Temuçin'in yanına yanaştı, "Bey!" dedi, "kapana giriyoruz. Kaçalım!"

Temuçin'in yüzü kıpkırmızı kesildi, avurdu birdenbire şişti, küçüldü ve ağzından iri bir tükürük parçası fırlayıp gencin yüzüne yapıştı, aynı zamanda haykırdı.

"Kaçmak mı! Beni anamın donuyla mı savaşa geldim sandın? Çekil önümden korkak. Yoksa canını alırım."

Delikanlı, sakince cevap verdi.

"Bugün kaybeden yarın kazanır. Sen de bir yıla varmaz yarağlanırsın, öç alırsın. Ama burada ayak perkidip

kalırsan tutsak olursun. Anana, çoluğuna çocuğuna, yurduna uzak kalırsın. Boğazına ip de dolarlar, oba oba gezdirirler. Gel, sözümü dinle, kaçalım!”

Temuçin’in gözünde anası ve güzel karısı belirdi, içinde bir yangın dolaştı. Ama şu can pazarında hâlâ ve hâlâ kendi için savaşılan erleri yüzüstü koyup kaçmayı bir türlü kabul edemedi, inledi.

“Subetay! Yapamam, kurtlarımı bırakamam.”

Subetay, gene dil dökmeye, Temuçin’i kaçmak için kandırmaya hazırlanırken yüzü al kan içinde bir genç atlı belirdi. Elindeki kılıç kırılmış, üstündeki kısa post ceket parça parça olmuş, bindiği at duman püskürüyordu, ter içindeydi.

Henüz on sekiz yaşında bir delikanlı olan bu atlı, Temuçin’le Subetay’ın yanına gelir gelmez haykırdı.

“Dört yanımız sarıldı, postunu kurtaran yiğittir, durmayalım, bir delik açıp savuşalım.”

Subetay, Temuçin’i gösterdi, “Bey söz dinlemiyor, yakalanıp ipe vurulmak istiyor. Biz onu nasıl bırakırız, Cebe?”

Delikanlı, bu sözü duyar duymaz kaşlarını çatı.

“O gelmiyorsa biz götürürüz, göz göre göre başbuğumuzu tutsak mı yaptıracağız?”

Hemen eyer üzerinde eğilerek Temuçin’i belinden yakaladı, bir çocuk kaldırır gibi yerden yükseltti, atın üstüne aldı, “Haydi Subetay” diye haykırdı, “yürü, yol aç!”

Temuçin, bu umulmaz pazı oyununa karşı ağız açamamış, delikanlının kucığında uzanıp kalmıştı. Yalnız homurdanıyor, Cebe’ye ağız dolusu küfür savuruyordu. Ama Cebe, yarı deli bir saldırıyla atını sürüyor, Subetay’ın kılıcıyla açtığı yolda ilerleyip gidiyordu!

Subetay'la Cebe, kendi beylerini kendi ordularından bir müfreze arasında yakalamışlardı. Yapılan çevirme hareketi, cenah ve merkez gibi savaş düzenini temin eden durumları altüst ettiği için dost ve düşman birbirine karışmıştı. Bu yüzden de Konkratlardan ve Konkmarlardan atı yürük, yüreği pek, kılıcı keskin beş on adam, Subetay'ın ardına takılmıştı, onun yol açışına canla başla yardım ediyorlardı.

Kaçanlar için hedefin gün batımı olması gerekti. Zaten ordunun ağırlığı, Temuçin'in anasıyla karısı o taraftaydı. Moğol oruğunun büyük köyü Yilon Bildok'a da o yoldan gidilirdi. Ama Subetay, kargaşalık içinde ve hele Temuçin'i kurtarmak gibi çok yüksek bir görevin ağırlığı arasında gelişigüzel yürüyor, bir delik açıp o ölüm kaynağından uzaklaşmaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Bu yüzden Moğol yurduna giden yol geride kalıyor, şu bir avuç kaçak, savaş yerinin sağına düşen ormana doğru gidiyordu. Sert ama kısa bir çarpışmadan sonra açığa, selamet yoluna düşmüşlerdi. Artık savaş yeri, adım başına biraz daha uzaklaşıyor ve büyük orman o oranda kendilerine yakınlaşıyordu.

Nihayet ormana geldiler, kovalanmadıklarını geriye dikkatlice bakarak anladıktan sonra atlarından indiler, Temuçin'i de indirdiler. Temuçin, on sekiz yaşında bir çocuğun kendisini eyere alıp buraya getirmesinden son derece üzgündü, bu cüreti affolunmaz bir hakaret sayıyordu. Ayağını toprağa basar basmaz kollarını üç altın düğmeli ipek cepkeninin koynuna soktu, "Cebe!" dedi, "kutlu dağa taş attın."

Delikanlı eğildi. "Yurduma iyilik olsun dedim, sana el vurdum. Tek sen yaşa, ben sana değen eli güle güle keserim."

“Etini didim didim didiklesem gene suçun ödenmiş olmaz!”

“Seni yâdlar elinde tutsak görmedim ya, var ocağımı söndür, uğruna kül olsun!”

“Beni kurtlarımdan ayırdın, ben de seni tatlı canından ayırmalıyım.”

“Kurtların için tasalanma. Biz bir avuç kişi, yol bulup o çemberden çıktuktan sonra Konkmar yiğitleri, Konkrat bahadırları hiç güçlük çekmezler, bir atılışta o çemberi kırarlar, yurtlarına yol bulup giderler.”

Temuçin gözlerini işlemeli meşin çakşırına, uzun konçlu çizmelerine dikti, ellerini koynundan çıkarıp altın tokalı kemerinin üzerinde gezdirdi, uzunca bir an dalgınlaştı, sonra içini çekti, “Ulu Tanrı” dedi, “bizi umdurdu ama ondurmadı. Akan suda o, yeşeren otta o, yağın karda o, her şeyde o var. Yaratılmışların yaradanı yalnız odur. Kemiklerimiz üstünde et, başlarımızda saç bitiren, gözlerimize ışık, bileğimize güç veren gene odur. Bugünkü uğursuzluk da ondan. Boyun kırmaktan başka elimden ne gelir?”

Sonra ilave etti. “Ey, burada çene mi çalacağız?”

Subetay cevap verdi. “Buyruk senin. Dilersen bir alan buluncaya kadar ormana girelim, biraz dinlenelim, kendimize yol çizelim.”

“İyi dedin, öyle yapalım!”

Şimdi Temuçin atlı, öbürleri hayvanları yedeklerinde yaya, orman içinde ilerliyorlardı. Sık ağaç dallarını ayıra ayıra bir hayli yürüdükten sonra kılavuzluk eden Subetay bağırdı.

“İşte bir alan. Hem de cirit oynatılacak kadar geniş!”